

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора педагогічних наук, професора **ОСАДЧЕНКО Інни Іванівни**
на дисертацію **НАГОРНОЇ Катерини Володимирівни**
на тему: **«Формування інноваційної компетентності бакалаврів
з соціальної роботи в процесі професійної підготовки»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність та доцільність дисертації. У сучасних умовах міжнародної інтеграції в європейське суспільство, військовий конфлікт, цифровізацію населення, українське суспільство потрапило в «жорсткі» умови виживання та адаптації. У цьому процесі ключову роль відіграють соціальні працівники, діяльність яких спрямована на соціальну адаптацію та зміцнення соціального капіталу, тому на суспільному рівні актуальність зумовлена гострою потребою у висококваліфікованих соціальних працівниках, здатних ефективно допомагати вразливим групам населення, сприяти їхній інтеграції в суспільство та забезпечувати соціальну справедливість. У зв'язку з цим постає нагальна проблема підготовки висококваліфікованих соціальних працівників, які матимуть професійну гнучкість, здатність створювати нові проекти, генерувати й реалізовувати нові ідеї, використовувати сучасні цифрові технології. Традиційні форми підготовки майбутніх соціальних працівників виявляються недостатніми у формуванні конкурентоздатного професіонала, необхідним стає формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи, які будуть її активно демонструвати у своїй професійній діяльності та повсякденному житті.

Посилює актуальність теми низка державних документів, в яких акцентується увага на організації освітніх процесів для підготовки фахівців, здатних до організації інноваційної діяльності, що були закладені у 2006 р. у «Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки», метою якої було створення умов для адаптування до соціально орієнтованої ринкової інтеграції в європейський і світовий освітній простір. У наразі чинній «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» визначено проблеми якості підготовки фахівців, що пов'язані з необхідністю формування у них компетентностей відповідно до чинних вимог, саме у напрямі формування здатності до створення інновацій шляхом проєктування, впровадження нових технологій з урахуванням нових викликів. Крім того, згідно із Стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня освіти (від 24.04.2019 р.) у майбутнього фахівця має бути сформована здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері. Згідно ст.1 Закону України «Про інноваційну діяльність» та Державного стандарту України, уточнено сутність поняття «інноваційна

професійна діяльність», яку авторка розглядає як діяльність фахівця зі створення, а також впровадження інновацій у сфері професійної діяльності.

Отже, тема дисертації Нагорної Катерини Володимирівни є актуальною, недостатньо дослідженою та відповідає проблематиці сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, під час її реалізації гарантується використання належної методологічної основи, яка відповідає меті та завданням, специфіці об'єкта і предмета, використанням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням отриманих результатів.

Проаналізовані авторкою теоретичні положення, праці вчених, аналіз нормативних документів, практичний досвід та уточнений понятійний апарат, що стосується теми дослідження, є безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Чітко вибудований і логічно впорядкований науковий апарат дослідження забезпечив можливість сформулювати науково виважені теоретичні засади, обрати найбільш адекватну стратегію наукового пошуку та визначити ключові напрями подальшого вивчення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною, що дозволила авторці охопити предмет дослідження та повною мірою розкрити тему. Робота містить анотації українською та англійською мовами, що адекватно відображають зміст дослідження, вступ із обґрунтуванням актуальності теми, три розділи, що органічно пов'язані між собою, висновки з узагальненням отриманих результатів, а також список використаних джерел та додатків, що ілюструють ключові аспекти дослідження.

У **вступі** подано обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та окреслено практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, кількості публікацій дисертантки, у яких відображено основні положення дисертації.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці»* проаналізовано праці українських і зарубіжних дослідників із питань професійної підготовки соціальних працівників, впровадження інновацій у структуру та зміст підготовки бакалаврів соціальної роботи в закладах вищої освіти.

Авторкою охарактеризовано ступінь розробленості проблеми формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи та уточнено ключові поняття дослідження

у системі наукових понять інновацій та професійної підготовки. Розгляд праць науковців та нормативних документів дав авторці підстави узагальнити: недослідженість проблеми формування інноваційної компетентності майбутніх бакалаврів із соціальної роботи у ЗВО.

Окремо слід наголосити на визначених дослідницею стратегічних засадах професійної діяльності в контексті формування інноваційної компетентності бакалаврів (зміст і значення інноваційної діяльності, теоретичні засади інноваційної діяльності, формування інноваційної компетентності фахівців, формування професійної культури інноваційної діяльності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей, розвитку емоційного інтелекту, формування мотивації), врахування яких визначає ефективність формування інноваційної компетентності, та, відповідно побудова освітньої траєкторії, яка цьому сприятиме, що сприятиме створенню гармонійного, соціально-врегульованого суспільства, захищеного на державному рівні, в якому кожен громадянин матиме рівні можливості та права.

Під час виявлення взаємозв'язку понять «інновації», «інноваційна компетентність», «інноваційна професійна діяльність бакалавра з соціальної роботи» авторкою уточнено сутність *формування інноваційної компетентності* під час організації навчання, що є складним, цілеспрямованим, структуровано обґрунтованим та поетапним процесом.

Інноваційну компетентність бакалавра з соціальної роботи авторка розглядає як складне багаторівневе інтегроване утворення на основі об'єднання мотиваційних, рефлексивних, когнітивних та діяльнісних компонентів і характеризує його якість, що проявляється у здатності і готовності до здійснення інноваційної діяльності у рамках виконання професійних завдань у сфері соціальної роботи і заснована на організації досліджень, створення та впровадження інновацій шляхом застосування відповідних методів, методик, засобів, технологій та форм.

Варто також звернути увагу на особливій сумлінності дослідниці роботи щодо студіювання наявних наукових праць українських і зарубіжних учених у ракурсі порушеної проблеми дослідження.

У другому розділі «*Теоретико-методичні аспекти формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки*» уточнено педагогічні умови необхідні для формування інноваційної професійної компетентності бакалаврів із соціальної роботи.

Визначено, що процес підготовки фахівця до інноваційної діяльності є цілеспрямованою діяльністю всіх його учасників, результатом якої виступає готовність до виконання шуканих дій та реалізується у змісті, формах та методах навчання у ЗВО. Позитивної оцінки заслуговують визначені авторкою педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи (цілеспрямоване застосування інтерактивних освітніх технологій, інформаційно-

комунікаційних засобів у цілісному поєднанні із навчальними завданнями творчого і дослідницького характеру; перманентне забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи; системна організація індивідуальної та спільної навчальної роботи здобувачів освіти із реалізацією етапів вивчення, розроблення та впровадження інновацій у соціальну сферу).

На основі порівняльного аналізу змісту традиційного навчання, що включає модель дисциплінарного підходу та інноваційного навчання, де відбувається зміна функцій знань, що освоюються та способів організації їх освоєння, уточнено зміст організації власної навчальної діяльності бакалаврів із соціальної роботи, виокремлено методи реалізації формування інноваційної компетентності, у змісті інноваційного навчання в ЗВО.

Окремо слід наголосити на оригінальному підході до розроблення моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці ЗВО. Вона складається із трьох блоків, які взаємопов'язані та взаємодіють між собою: науково-методологічний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний. На особливу увагу заслуговує практичне впровадження розробленої моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи шляхом впровадження авторських методичних рекомендацій до виконання практичних занять для студентів спеціальності «Соціальна робота».

Як свідчать, наведені авторкою у дисертації, теоретичний та практичний огляд матеріалів, опрацьовані робочі програми навчальних дисциплін, для визначення рівня сформованості інноваційної компетентності у бакалаврів з соціальної роботи, доведено необхідність удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх соціальних працівників.

У третьому розділі *«Результати експериментальної роботи з формування інноваційної компетентності бакалаврів соціальної роботи у процесі професійної підготовки»* окреслено компоненти, визначено критерії і показники сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи, проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Згідно з окресленими компонентами, визначено критерії і показники сформованості інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи. Мотиваційний критерій має відповідні показники: стійкість професійно-ціннісної мотивації; прагнення до саморозвитку й інноваційної активності; внутрішня мотивація до використання інновацій у практиці соціальної роботи. Пізнавальний критерій розкривають показники: система знань про інноваційну діяльність у соціальній сфері; здатність до аналітико-синтетичної діяльності; креативно-пізнавальна активність. Діяльнісний критерій охоплює такі показники як, уміння застосовувати інноваційні методи й технології соціальної роботи, практична результативність

інноваційної діяльності, ініціативність і креативність у професійній діяльності. Творчо-креативний критерій реалізується через показники: здатність до генерування нових ідей, гнучкість і варіативність мислення, креативна активність у професійній підготовці. Ступінь сформованості інноваційної компетентності диференційовано на високий, середній і низький рівні.

Під час аналітично-узагальнювального етапу експериментальної роботи проведено порівняльний аналіз якісних і кількісних змін щодо рівня сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи експериментальної групи до та після експерименту. Позитивна динаміка отриманих результатів засвідчили статистично значущі відмінності у рівнях сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи, що підтверджує ефективність заявленої моделі.

Відзначимо, що дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження та логічним, послідовним і переконливим викладом матеріалу, а висновки до розділів, загальні висновки відповідають поставленій меті і завданням.

Аналіз змісту дисертації дає підстави для висновку про те, що поставлені завдання розв'язано, мету наукового пошуку загалом досягнуто.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації. Схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку авторки, у порядку наукової дискусії вважаємо за доцільне висловити окремі міркування:

1. У роботі варто було детальніше описати завдання методологічних підходів у концепції формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи у професійній підготовці, спираючись на сучасні наукові дослідження.

2. У підрозділі 2.3 «Методика формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у ЗВО», на нашу думку, варто було описати поетапну роботу студентів під час виконання навчальної роботи, що стосується дослідження, розроблення та впровадження інноваційних розробок.

3. На наш погляд, варто коригувати формулювання другої педагогічної умови: перманентне забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи.

4. Робота потребує технічного та граматичного коригування.

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань і свідчать про творчий характер роботи та спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем сучасної педагогічної науки.

Загальний висновок. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами), а її авторка Нагорна Катерина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Рецензент професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор Інна ОСАДЧЕНКО